

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

SIMPLIFIED TAXATION SYSTEM IN UKRAINE: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Козинець І.Г., старший викладач
кафедри трудового права, адміністративного права та процесу
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Кравченко О.В., студент IV курсу
юридичного факультету
Національний університет «Чернігівська політехніка»

У статті аналізується правові проблеми спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва в Україні. Саме суб'єкти спрощеного оподаткування займають чільне місце в національній економіці, забезпечуючи людей робочими місцями та наповнюючи місцеві бюджети податковими надходженнями. Але упродовж існування цього інституту ведеться безліч дискусій щодо доцільності його існування та можливості удосконалення, чим і обумовлена актуальність теми.

У зв'язку з тим, що кожний підприємець під час реєстрації своєї діяльності має право самостійно обрати систему оподаткування для свого бізнесу за мету було поставлено розглянути основні переваги та недоліки, а також напрямки реформування спрощеної системи оподаткування з урахуванням емпіричних даних, проаналізувати чинне законодавство та новітні доробки науковців. Визначено особливості спрощеної системи оподаткування, які відрізняють її від загальної системи оподаткування.

Було встановлено, що з моменту уведення спрощеної системи оподаткування поруч із очевидними позитивними факторами її існування існували негативні аспекти, які суттєво погіршували ефективність вищезазваної системи.

У статті проаналізовано структуру зведеного бюджету України та зроблено висновок щодо ролі єдиного податку в податковому наповненні дохідної частини бюджету.

Одними з основних переваг спрощеної системи оподаткування є податкові переваги, що полягають у відсутності обов'язку сплачувати окремі види податків, а також спрощена система обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, можливість врахувати соціально-економічну обстановку конкретної місцевості. Недоліки ж пов'язані перш за все зі зловживаннями з боку суб'єктів господарювання та ухиленням від сплати платежів, породженням соціальної несправедливості, різноманітними правовими колізіями та ризиками понесення збитків через недосконале законодавство.

Встановлено проблемні моменти, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні та запропоновано способи їх подолання. Підкреслено й аргументовано доцільність існування спрощеної системи оподаткування, як важливої складової податкової політики держави.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, єдиний податок, суб'єкт малого підприємництва, малий бізнес, податкове навантаження.

The article analyzes the legal problems of the simplified system of taxation of small businesses in Ukraine. It is the subjects of simplified taxation that occupy a prominent place in the national economy, providing people with jobs and filling local budgets with tax revenues. But throughout the existence of this Institute, there are many discussions about the feasibility of its existence and the possibility of improvement, which is why the topic is relevant.

Every entrepreneur has the right to independently choose the tax system for their business when registering their activities. Therefore, the purpose of the study was to consider the main advantages and disadvantages, as well as areas of reform of the simplified tax system, taking into account empirical data, as well as the analysis of current legislation and the latest developments of scientists. The features of the simplified tax system that distinguish it from the General tax system were identified.

It was found that since the introduction of the simplified tax system, along with the obvious positive factors of its existence, there were negative aspects that significantly worsened the effectiveness of the above-mentioned system.

The article analyzes the structure of the consolidated budget of Ukraine and concludes about the role of the single tax in the tax filling of the revenue part of the budget.

The main advantages of the simplified tax system are tax advantages. They consist in the absence of the obligation to pay certain types of taxes, in the existence of a simplified system of accounting and reporting of small businesses, it is possible to take into account the socio-economic situation of a particular area. Disadvantages are primarily associated with abuse by business entities and evasion of payments, the creation of social injustice, various legal conflicts and the risk of losses through imperfect legislation.

The problem points that hinder the development of small business in Ukraine are identified and ways to overcome them are suggested. The expediency of the simplified tax system as an important component of the state's tax policy is emphasized and reasoned.

Key word: simplified taxation system, single tax, small business entity, small business, tax burden.

Постановка проблеми. Одним із основних векторів державної політики у податковій сфері є реформування спрощеної системи оподаткування малого підприємництва, що займає провідне місце в національній економіці. Оскільки саме суб'єкти спрощеної системи оподаткування мають можливість забезпечити людей робочими місцями і, таким чином, підвищити зайнятість населення та наповнити місцеві бюджети шляхом сплати єдиного податку.

В Україні протягом вже довгого періоду часу розглядається питання модернізації системи спрощеного оподаткування, а також доцільності її існування в цілому. Одні стверджують, що дану систему потрібно скасувати, інші залишити у тому вигляді в якому є чи з незначними змінами, треті вбачають право на існування цієї системи з модернізацією відповідно до вимог сучасного господарювання. Все це викликало необхідність реформування податкового законодавства в сфері спрощеного оподаткування.

Аналіз останніх публікацій. Вивченням теоретико-методологічних засад спрощеної системи оподаткування в Україні займалися такі вітчизняні учені, як: Кміть В.М., Хомутенко А., Сидоренко Р., Коба О.В., Логвіновська С.І., Крисоватий А. та інші. Результати їх досліджень є теоретично та практично значущими.

Але, проаналізувавши зміст Податкового кодексу України (далі ПКУ) та інших нововведень, що стосуються спрощеної системи оподаткування, можна стверджувати про наявність поруч з явними перевагами багатьох недоліків та суперечностей, які необхідно вирішити.

Мета статті – дослідження сутності спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва дозволяє сформулювати основні завдання: 1) визначити переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування; 2) розробити рекомендації щодо реформування спрощеної системи оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Главою 1 Розділу XIV ПКУ із одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. Юридична особа чи фізична особа-підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам та реєструється платником єдиного податку [1].

Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи:

– I група характеризується тим, що обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 1млн. грн. Можна працювати тільки самостійно без найманих працівників. Мають право тільки здійснювати роздрібну торгівлю товарами на ринку й надавати побутові послуги населенню за затвердженим переліком побутових послуг. Сплачують єдиний податок до 10% прожиткового мінімуму та не є платниками ПДВ.

– II група включає фізичних осіб-підприємців, обсяг доходу яких протягом року не перевищує 5 млн. грн. У трудових відносинах із підприємцем одночасно може перебувати не більше ніж 10 осіб. Мають право надавати послуги (зокрема й побутові) платникам єдиного податку та/або населенню, а також здійснювати виробництво, продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства. Заборонено надавати посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна, а також провадити діяльність із виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів із дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння. Сплачують єдиний податок: до 20% мінімальної заробітної плати та не є платниками ПДВ.

– III група платників характеризується тим, що обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 7 млн. грн., при цьому немає обмежень за кількістю працівників та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми. Сплачують єдиний податок від доходу: 3% і ПДВ; 5% без ПДВ, відповідно є платниками ПДВ за ставкою 3% та не є – за ставкою 5%.

– IV група характеризується тим, що до неї відносяться сільськогосподарські товаровиробники, а саме: фізичні особи – можуть здійснювати винятково вирощування, відгодювання сільськогосподарської продукції, збирання, вилів, переробку такої власно виробленої або відгодованої продукції та її продаж; юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків. Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників для юридичних осіб, в той час як фізичні особи можуть працювати тільки самостійно без найманих працівників.

Сплачують єдиний податок – ставка залежить від виду земельної ділянки, без сплати ПДВ.

Дана система оподаткування була введена Указом Президента «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998р. [2]. Однак, спрощена система оподаткування почала втрачати свою ефективність, через низку негативних факторів.

У зв'язку з нечітким законодавчим регулюванням ставалося розукрупнення або розорення великих та середніх підприємств; виникла можливість зловживань для мінімізації податкових платежів; дозволялося застосовувати дану систему у надмірно прибуткових видах діяльності; розмір податку не переглядався; ставалася соціальна несправедливість в зв'язку з тим, що соціальні фонди держави наповнювалися підприємцями, що перебували на загальній системі оподаткування; колізії законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та норми спрощеної системи сприяли скороченню найманих працівників у підприємств на спрощеній системі оподаткування тощо [3, с.111].

Спрощена система оподаткування відразу після свого створення почала формувати умови для ухилення від сплати податків неправомірним шляхом, що визначило вектор держави до реформування даної системи.

В Україні на малих та середніх підприємствах тримаються подекуди цілі галузі, зокрема освітня, інформаційна, телекомунікаційна саме тому будь-які зміни в оподаткуванні супроводжувалися значними дискусіями та баталіями, адже мінімальні зміни могли призвести до того, що ведення господарювання стало не вигідним і призводило до суттєвих проблем у цих галузях [4, с.207].

На сьогодні в Україні малому бізнесу дозволяється обирати перебувати на загальній або спрощеній системі оподаткування, залежно від їх бажання.

Одним із основних недоліків спрощеної системи є низька фіскальна ефективність єдиного податку, який справляється в Україні, внаслідок чого податок на прибуток становить набагато більший відсоток у Зведеному бюджеті України, ніж єдиний податок. Виникає ситуація, коли лівову частину надходжень держава отримує від підприємств, які перебувають на загальній системі оподаткування, водночас все більше представників малого та середнього бізнесу здійснюють діяльність на засадах спрощеної системи оподаткування. Вищенаведену тезу було виведено внаслідок аналізу структури зведеного бюджету за останні 5 років (табл.1) де чітко видно, що єдиний податок склав 1,68-2,73% усіх надходжень, у той час як податок на прибуток становив 5,99-9,10%.

В причинах, які обумовлюють перехід представників підприємств та середнього бізнесу до спрощеної системи оподаткування, виявляються переваги даної системи, що полягають у наданні додаткових преференцій підприємцям, що не володіють додатковим обсягом фінансових

Таблиця 1

Структура доходів Зведеного бюджету України

Показники		2015	2016	2017	2018	2019
Податок на прибуток підприємств	млн. грн.	39053,17	60223,23	73396,8	106182,3	117316,8
	%	5.99	7.69	7.22	8.97	9.10
ПДВ	млн. грн.	39688,0	54052,74	63450,4	79130,9	88929,8
	%	6.09	6.91	6.24	6.68	6.89
Податок з доходів фізичних осіб, млн. грн.	млн. грн.	99983,17	138781,8	185686,1	229900,6	275458,5
	%	15.33	17.73	18.26	19.41	21.36
Єдиний податок	млн. грн.	10975,1	17167,1	24083,4	29564,2	35270,2
	%	1.68	2.19	2.37	2.50	2.73
Доходи зведеного бюджету, млн. грн.	млн. грн.	507635,9	650781,7	828158,8	986348,5	1070321,8

Джерело: розроблено автором за даними [5]

ресурсів на початковій стадії ведення господарської діяльності.

Прикладом податкових переваг для суб'єктів спрощеної системи оподаткування є позбавлення обов'язку сплачувати: податок на додану вартість, окрім платників єдиного податку 3-ї групи, які прийняли рішення сплачувати ПДВ та платників 4-ої групи єдиного податку; податок на прибуток підприємств; земельний податок, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками єдиного податку першої – третьої груп для провадження господарської діяльності та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва; податок на доходи фізичних осіб в частині, що отримані в результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої – четвертої групи (фізичної особи); рентну плату за спеціальне використання води платниками 4-ї групи. Також спрощується система адміністрування для суб'єктів господарювання й відповідно зменшується небезпека можливого порушення правил.

До переваг можна віднести і те, що єдиний податок, який сплачується при спрощеній системі оподаткування, відноситься до місцевих і органи місцевого самоврядування можуть самостійно встановлювати ставки з цього податку. Відповідно різні платники єдиного податку у різних містах можуть мати різні податкові зобов'язання, що допомагає визначити особливості територіальних громад та урахувати потреби споживачів суспільних послуг.

Одним із недоліків даної системи оподаткування є те, що розмір податку для I та II категорій платників не залежить від результатів діяльності, на відміну від загальної системи оподаткування, де базою оподаткування є чистий дохід, тобто має місце застосування єдиних податкових ставок для всіх категорій платників, незалежно від обсягів виручки за звітний період. Внаслідок цього ставка податку не змінюється, навіть якщо діяльність є збитковою, що з урахуванням періодичних політичних та соціально-економічних криз в Україні сприяє погіршенню фінансового стану малих та середніх підприємств [6, с.370].

Водночас рівень податкового навантаження значно знижується на платників єдиного податку, якщо їхня фінансово-господарська діяльність показує позитивні результати. Саме внаслідок цього вона набуває все більшого поширення та забезпечує соціально-економічний ефект.

Недоліком спрощеної системи оподаткування є неможливість звільнення новостворених суб'єктів від оподаткування на кілька перших років діяльності, а також відсутності для них пільгових умов кредитування.

До негативних аспектів спрощеної системи оподаткування також відносять: можливість зловживання системою оподаткування та ухилення від сплати платежів, зокрема через зменшення обсягів виручки суб'єктами малого та середнього бізнесу для переходу на спрощену систему оподаткування; виключно грошова форма розрахунків з контрагентами; не залежно від результатів діяльності наявна обов'язкова сплата ЄСВ у мінімальному розмірі для 2-ї та 3-ї групи платників єдиного податку, а для платників 1-ї групи – 0,5 мінімального страхового внеску [7].

Безумовними перевагами спрощеної системи оподаткування є: спрощена процедура і порядок реєстрації

платника податку; можливість переходу на сплату єдиного податку з початку будь-якого кварталу; простота нарахування єдиного податку; спрощене ведення обліку, розрахунків, пов'язаних із визначенням сум податків та відносно спрощення заповнення звітності, в тому числі з урахуванням Положень бухгалтерського обліку; збільшення власних оборотних коштів платників за рахунок зменшення сум платежів за податками й зборами наявність вибору, щодо сплати ПДВ.

До переваг можна віднести і відсутність, відповідно до п. 296.10 ПКУ [1], необхідності застосовувати реєстратор розрахункових операцій фізичними особами-підприємцями 1-ї групи, а також 2-4-их груп (фізичні особи-підприємці) обсяг доходів яких, незалежно від обраного виду діяльності протягом календарного року не перевищує одного мільйона гривень, за винятком реалізації вищезазначеними групами фізичних осіб підприємців «технічно складних побутових товарів» що підлягають гарантійному ремонту, а також лікарських засобів та виробів медичного призначення. Окрім ПКУ подібна норма міститься і в п.1 ст.9 ЗУ «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [8].

Недоліком спрощеної системи оподаткування також вбачається покладення повної відповідальності на суб'єкта господарювання за вибір групи платників єдиного податку, а також заборона на застосування даної системи оподаткування нерезидентами.

Враховуючи особливості, переваги та недоліки спрощеної системи оподаткування можна дійти висновків щодо проблем у цій сфері оподаткування, а саме: неузгодженість нормативно-правової бази оподаткування, недосконалість механізму нарахування та стягнення єдиного податку, адже він по суті не є єдиним – платники сплачують і інші платежі (ПДВ, ЄСВ тощо); неможливість використання спрощених процедур суб'єктами, які на великий відсоток перевищують межу за масштабами діяльності; незацікавленість суб'єктів малого підприємництва перейти на спрощену систему оподаткування [9, с. 119].

Щоб вирішити ці проблеми необхідно: розробити інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва та інвестування інноваційної і експортної спроможності; знизити податкове навантаження; знизити податкове навантаження, покращити антикорупційне законодавство, розробити заходи, які будуть стимулювати кредитування і інвестування у мале підприємництво; включити ЄСВ до складу єдиного податку; удосконалили нормативно-правову базу даної системи оподаткування та розширити перелік видів діяльності для яких не застосовується спрощена система, щоб запобігти податковим маніпуляціям з боку суб'єктів малого підприємництва.

Таким чином, можна зробити висновок, що спрощена система оподаткування є важливою складовою частиною державної податкової політики та має ряд переваг, які мають забезпечити розвиток підприємництва в Україні, однак, поряд із перевагами існують недоліки, які необхідно ліквідувати шляхом реформ, при цьому слід враховувати політичну та соціально-економічну обстановку в нашій державі, а також національні та регіональні особливості розвитку суб'єктів малого підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 18.03.2020р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.03.2020).
2. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України № 727/98 від 03.07.98р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=727%2F98> (дата звернення: 25.03.2020).
3. Козинець І.Г. Спрощена система оподаткування у сфері малого бізнесу як результат діалогу між владою і підприємницькою спільнотою. *Діалог суспільства і влади: правові форми, виклики, перспективи*: Збірник матеріалів круглого столу. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. С. 109-115.
4. Хомутенко А., Шевченко Г. Спрощена система оподаткування в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2017. №10 (252). С. 204-217.

5. Доходи зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2019/> (дата звернення: 05.04.2020).
6. Сидоренко Р., Зеленко С. Напрями вдосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 2(164). С. 366–372.
7. Аналіз систем оподаткування. URL: <https://ogp.ua/uk/news-buhgalters-ua/337-analiz-sistemopodatkuvannya-u-2017> (дата звернення: 10.04.2020).
8. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр> (дата звернення: 14.04.2020).
9. Коба О.В., Шинкар Ю.Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25, Ч.1. С. 116-119.